

CONN IGGULDEN

LEIJONA

Suomentanut Ilkka Rekiaro

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Sitaatit Aiskhyloksen näytelmästä *Persialaiset* suomentanut Maarit Kaimio
(teoksessa *Aiskhylos – Neljä tragediaa*)

Englanninkielinen alkuteos: *The Lion*

Copyright © Conn Iggulden, 2022

Published by agreement with A.M. Heath & Co, London
and Licht & Burr Literary Agency, Copenhagen

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

ISBN 978-951-1-40316-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Omistettu Michelle Whiteheadille.

”Meistä jää jäljelle rakkaus.”

Philip Larkin

PROLOGI

Pausanias henkäisi syvään ja tunsi itsensä kauttaaltaan tyyneksi. Hän vaihtoi katseen selvänäkijänsä kanssa ja nousi polviltaan. Kerrankin hän kävelisi yksin keskikäytävän päähän. Spartan kuninkaansalissa oli viileää, vaikka aamupäivä oli ollut paahteinen. Hänen varuksensa narisivat ja kilahtelivat hänen kävellessään käytävää pitkin. Hän ei ollut haavoittunut, mistä kiitos kuului hänen suojelusjumalilleen Areelle ja Apollonille. Hän ei ollut rampautunut, ei ollut saanut rumia haavoja eikä kuumetauti ollut vienyt häneltä järkeä. Hän oli parhaissa nuoruutensa voimissa ja oli jo toipunut sotaretken koettelemuksista. Voittohan yleensä lievitti nälkää ja jomotusta – vain suuren taistelun hävinneet kärsivät varsinaisesta voipumuksesta. Voittajat huomasivat usein jaksavansa tanssia ja ryypätä kahden edestä.

Pausanias oli hyvillään siitä, että oli ehtinyt kylpeä ennen kuin hänet kutsuttiin. Hänen tukkansa oli märkä ja olo oli viileä helteestä huolimatta. Tosin hän ei ollut ehtinyt olla Spartassa vielä pitkään. Lähetin saapuessa hänen henkilökohtaiset heloottinsa vasta puhdistivat hänen viittaansa. Suurin osa kuivuneesta verestä oli harjattu pois, samoin hien jättämä suola. Viitta saisi luvan kelvata. Hän oli kietaissut sen harteilleen ja sulkenut etupuolen rautasoljen.

Kun Pausanias oli aiemmin vajonnut kylmään vesialtaaseen, hän oli katsellut, miten rasvainen lika irtosi ja kellui pinnalla. Hän toivoi edelleen sen olevan hyvä enne. Hän oli nostanut katseensa noista merkillisistä kuvioista ja nähnyt heloottiensä punertavat silmät ja vapisevat kädet. Silloin hän ymmärsi ensimmäisen kerran. He surivat.

Hän olisi voinut komentaa heidät pois häiritsemästä ajatusiaan, mutta ei komentanut. Hekin olivat taistelleet Plataiaissa ja menettäneet tuhansittain tovereitaan Persian jalkaväelle. Rynnäkkö oli ollut eräänlaista hulluutta, ja hän syytti vieläkin ateenalaisia heloottien yllyttämisestä. Pausanias oli varoittanut Aristeidesta: orjien ei sallittaisi luulla itseään ihmisiksi.

Kävellessään pitkää keskikäytävää Pausanias ajatteli, ettei helootteja tarvitsisi sinä vuonna karsia. Normaalisti kun heidän määränsä kasvoi liian suureksi, nuoret spartalaiset jahtasivat heitä kaduilla ja rinteillä kilpaillen tapoista ja trofeista. Mutta vesialtaassa loikoillessaan hän oli ollut näkevinään jotain uutta heidän silmissään, jotain huolestuttavaa. Hänestä tuntui hetken aikaa siltä, että he katsoivat häntä kuten villikoirat katsovat koipensa satuttanutta kaurista.

Pausanias pudisti päätään. Hän saattaisi sittenkin antaa käsken karsinnasta muistuttaakseen helootteja siitä, että he olivat orjia. Kirottu Aristeides! Helootteja oli niin paljon, ettei heitä voisi milloinkaan vapauttaa. Sparta käveli veitsenterällä: helootit olivat alituinen vaara, joka piti spartalaiset vahvoina.

Hän hätkähti ajatuksiaan. Ei karsintaa suinkaan *hän* määräisi. Hänen valtansa oli päättynyt sillä silmänräpäyksellä, kun hän oli palannut Spartan maaperälle. Jos käsky kävisi, sen antaisi mies, joka oli kutsunut hänet puheilleen, mies joka vastedes tekisi kaikki sellaiset päätökset.

Keskikäytävän päähän päästyään Pausanias laskeutui kivilattialle toisen polven varaan ja katsoi kiiltäväksi hiottua pinta. Hän ei oikeastaan yllättynyt, kun hiljaisuus pitkittyi. Nuori

mies halusi hänen ymmärtävän, kummalla heistä oli salissa valta. Pausanias muistutti itseään olemaan varovainen. Taistelutante-reita oli muitakin kuin ne, joilla vuodatettiin verta.

”Nouse, Pausanias”, Pleistarkhos sanoi viimein.

Nuori kuningas oli vielä kuukauden päässä kahdeksantoistavuotispäivästään, mutta hänet näki Leonidaan pojaksi tuuhean mustan karvan peittämistä muhkeista kyynärvarsista. Pleistarkhos olisi kovasti halunnut päästä Plataiainhin komentamaan Spartan joukkoja, mutta eforit olivat kieltäneet. He olivat jo menettäneet sotakuninkaansa Leonidaan Thermopylain solassa. Hänen poikansa oli Spartan arvokkain voimavara.

Näin ollen Pausanias oli johtanut Spartan sotavoimia sijais-hallitsijana. Hän oli saavuttanut uskomattoman, mahdottomana pidetyn voiton, päättänyt persialaisten suurhyökkäyksen ja tehnyt viimein lopun Persian kuninkaiden haaveista.

Pausanias nielaisi. Yhtäkkiä hän tunsu väsymystä. Hän näki, ettei saisi voitollaan kuningasta suopeaksi. Hän nosti päätään ja kohtasi Pleistarkhoksen koleaan katseen. Ainakin kuninkaan kanta kuultaisiin nopeasti. Ateenalaiset jaarittelivat ummet ja lammet, mutta spartalalaisten tapana ei ollut haaskata sanoja.

”Suoritit velvollisuutesi”, Pleistarkhos sanoi. Pausanias vastasi nyökkäämällä. Se riitti, mutta nuori kuningas ei olisi halunnut sanoa senkään vertaa.

Kaksi eforia nyökkäsi hyväksymisen merkiksi. Kolme eforia ei kuitenkaan nyökännyt, millä oli enemmän merkitystä. He katsoivat kivikasvoisina miestä, joka oli johtanut spartalalaiset ja helootit voittoon.

”Minä toimitan listan kunnialla kuolleista”, Pausanias sanoi täyttääkseen hiljaisuuden. Listassa ei tietenkään olisi heloottien nimiä, ainoastaan kaatuneiden spartalalaisten nimet. Kiitos Apollonin ja Areen heitä oli sentään vähän.

Pausanias yritti hillitä kiivasta ylpeyttään, joka silloin kuo-hahti hänen sisimmässään muodollisista sanoista huolimatta.

Hän oli ollut mukana sinä ihmeellisenä päivänä! Hän oli pidätellyt miehiä tasangon tomussa ja sekasorrossa, pidätellyt kuin kultainen kivi tulvaa, kunnes tuli oikea hetki määrätä heidät taistelemaan persialaisia sotapäälliköitä ja näiden joukkoja vastaan. Eforit eivät olleet paikalla näkemässä. Leonidaan poika ei ollut paikalla.

Pausanias tunsi raskaan painon laskeutuvan harteilleen. Juuri siinä oli ongelma, siinä oli syy, miksi he katsoivat häntä kuin olisivat halunneet kuoria hänet kuin hedelmän ja tutkia hänen sisälmyksiään. Eforit olivat kieltäneet Pleistarkhosta poistumasta Spartasta ja siten vieneet häneltä mahdollisuuden osallistua kaupunkivaltion historian kunniakkaimpaan voittoon. Nuori kuningas varmasti vihasi eforeita sen takia, tai kenties... Pausaniaan suuta kuivasi. Hänet oli kutsuttu kuninkaan puheille yksin. Selvänäkijä oli tullut mukaan vain koska oli ollut hänen seurassaan. Päästettäisiinkö kumpaakaan heistä enää poistumaan? Hän yritti nielaista. Spartassa kaikki perustui ehdottomaan kuuliaisuuteen, *peitarkhiaan*. Leonidaan poikaa oli raastanut nähdä, miten toinen mies oli vienyt hänen isänsä armeijan sotaan. Pausanias muisti, ettei Pleistarkhos ollut valittanut sanallakaan. Se enteili hyvää siitä, millainen kuningas hänestä tulisi.

”Olen miettinyt mitä tehdä sinun suhteesi”, Pleistarkhos sanoi.

Pausaniasta kylmäsi. Jos nuori kuningas tuomitsisi hänet kuolemaan, hän lähtisi salista jalat edellä. Hänen henkensä oli tuon katkeran nuoren miehen ja eforien käsissä, jotka katuivat taistelua, vaikka se oli pelastanut Spartan. Seurauksista huolimatta sota oli Pausaniaan mielestä ollut väistämätön. Hän aavisti henkensä olevan vaakalaudalla ja puhui kiireesti.

”Teidän majesteettinne, arvoisat eforit, haluaisin käydä Delfoin oraakkelin luona kuulemassa, mitä tulevaisuus lupaa.”

Se oli viisas veto. Edes Spartan eforit eivät kieltäisi häntä käymästä Apollonin edustajan puheilla. Ennustajapapitar Pythia

istui alisesta maailmasta nousevan höyryn virtauksessa ja puhui jumala Apollonin äänellä. Pausanias tunsu sydämensä hypähtävän, kun kaksi eforia vilkaisi toisiaan.

Kuningas Pleistarkhos pudisti päätään otsa rypyssä.

”Kenties menet sinne, kun joudat muilta tehtäviltä. Pausanias, kutsuin sinut tänne tänä iltana antaakseni komentoosi laivastomme. Kuningas Leotykhidas ja minä olemme yksimieliset. Sinä viet nyrkkimme heidän kaupunkeihinsa ja laivoihinsa. Persialla on vielä tukikohtia. Heidän ei voida sallia rakentaa niitä kuntoon eikä vahvistua uudelleen. Sparta johtaa, Pausanias. Mene siis johtamaan joukkojamme kaukana täältä.”

Viimeisten sanojen merkityksestä ei ollut epäselvyyttä. Pausanias tunsu helpotuksen valahtavan lävitseen. Hän oli tuntenut ensin ylpeyttä, sitten pelkoa ja sen jälkeen uudelleen pelkoa, mutta nyt hän tunsu punastuvansa, kun sydän takoi lujaa. Ratkaisu oli erinomainen. Plataiain taistelun voittaja lähtisi kauas nuoren kuninkaan luota, joka tosiasiallisesti johti Spartan asevoimia. Näin vältettäisiin kiusalliset ristiriidat siitä, kenelle sotilaat olisivat uskollisia, eikä pääsisi syntymään kansalaisottaa. Miehet kunnioittivat niitä, jotka heitä johtivat, Pausanias tiesi sen oikein hyvin. Hän olisi juuri sillä hetkellä pystynyt komentamaan koko armeijan eforeita vastaan. Nämä varmasti pelkäsivät häntä. Hän oli näkevinään sen heidän silmistään, siitä miten he häntä katsoivat. Mutta hän oli kuuliainen.

Hän polvistui uudelleen.

”Teidän majesteettinne suo minulle suuren kunnian”, hän sanoi. Hän oli mielissään nähdessään Pleistarkhoksen hymyilevän. Kuningasta varmasti huolestutti, kun hänen taistelun karaisema sotapäällikkönsä palasi kotiin voittajana.

”Pausanias, se on enemmän kuin kiitos palveluksesta”, nuori kuningas sanoi. ”Ateena pyrkii ylivaltaan merellä kuten me maalla. He ovat keränneet aluksiaan Delokseen, mutta en halua heidän johtavan liittolaisiamme. Sparta on helleenien jou-

kossa muiden yläpuolella ja on aina oleva. Lähdet heidän luokseen kuuden laivan kanssa, mukanasasi täysi miehitys spartalaisia ja soutajina helootit. Valtuutan sinut muistuttamaan ateenalaisia meidän ylivertauisuudestamme. Sinä johdat liiton laivastoa, ymmärrätkö käskyn?”

”Kyllä, teidän majesteettinne”, Pausanias sanoi. Hän tunsi ihonsa nykivän ja niskakarvojen nousevan pystyyn. Hän mietti mitä ateenalaiset tästä tuumisivat.

Hän nousi seisaalleen ja ilahtui, kun nuori kuningas laski kätensä hänen harteilleen ja suuteli kummallekin poskelle. Se oli kuninkaan hyväksynnän osoitus ja tarkoitti, että Pausanias jätettäisiin henkiin. Hän tunsi vapisevansa helpotuksesta ja hien nousevan iholle.

”Pausanias, laivasi ovat Argoksen satamassa. Valitse vapaasti upseerisi. Jätän päätöksen sinulle.”

Pausanias kumarsi vastaukseksi. Totta kai. Nuori kuningas halusi päästä eroon kaikista niistä, jotka saattaisivat puoltaa Pausaniasta, jos tulisi kiistaa Pleistarkhoksen oikeudesta hallita. Pausanias pakotti itsensä pysymään täydellisen tyynenä kuten spartalaiden miesten kuului. Ominaisuus tunnettiin nimellä *praotes*. Hän tarttui kuninkaan käteen ja vei sen päänsä päälle.

”Olet palvellut Spartaa hyvin”, yksi eforeista sanoi.

Pausanias huomasi, ettei mies kuulunut niihin, jotka olivat osoittaneet tukea hänelle. Silti hän kumarsi vielä syvemmin. Nuo viisi vanhaa eforia puhuivat sentään Spartan jumalten ja kuninkaiden äänellä.

Pausanias harppoi pää pystyssä takaisin pitkän keskikäytävän toiseen päähän. Hän näki Tisamenoksen odottavan siellä kulmat kysyvästi koholla. Selvänäkijä ei tiennyt, millä mielellä Pausanias oli ja mitä tälle oli sanottu.

Pausanias läimäytti Tisamenosta olalle kävellessään tämän ohi ja salli itselleen pienen hymyn.

”Tule, ystävänä, meillä riittää tekemistä.”

”Oletko siis hyvilläsi?” Tisamenos kysyi.

Pausanias mietti tovin ja nyökkäsi.

”Olen. Hyviä uutisia: sain laivaston komentooni.”

ENSIMMÄINEN OSA

Kun onni oikein hymyilee,
ihminen ei ajattele voivansa enää kompastua.

Aiskhylos

Juoksevan miehen vauhtia soudettu trireemi osui pimeässä rantaan ja viilsi hiekkaa rohisevasti rymisten. Perässä tuli toinen alus melkein kuin ensimmäisen varjona. Yksi toisensa jälkeen ne pysähtyivät ja kallistuivat. Kolmannen aluksen perämiehet heittäytyivät koko painollaan varsiparia vasten ohjatakseen laivan kohtaan, jossa oli vielä vapaata rantaa. Heidän jalkojensa alla soutajat vatkasivat aallot vaahdoksi, yhdeksänkymmentä miestä kummallakin laidalla. He olivat tehneet parhaansa mukaan rannikolla tiedusteluretkiä, mutta yöllä yhdessäkään noista kolmesta laivasta ei poltettu lyhtyjä. Tuhdoilla raatavat eivät nähneet eteensä. Yksi hopliitti kurkotti keulasta valmiina huutamaan varoituksen eikä piitannut siitä, että pärske kasteli hänet märäksi.

Kun kolmas köli osui rantaan, se leikkasi uran kiiltävään soraan. Ensimmäinen törmäys kaatoi miehiä kumoon, vaikka he olivat polvillaan kannella. Yksi lennähti yli laidan, yrittäen pidätellä huutoaan, putosi matalaan veteen ja rämpi hädissään pois alta. Rantakivet nostivat häntä kuin keula-aalto ja työnsivät sivulle. Hän huohotti helpottuneena katse tähtitaivaalla.

Ateenalainen sotalaiva jatkoi menoaan nousten yhä ylempiä rannalla, kunnes sen valtava paino yhtäkkiä hiljensi vauhdin. Puinen runko natisi ja kirskui ja kolmisoutu pysähtyi. Se ei ollut enää elementissään. Nyt se oli kömpelö, vaikka oli äsken ollut nopea, nyt se oli kuollut, vaikka oli äsken ollut elävä.

Laiva kallistui hitaasti kölin varassa kumartamaan maalle. Köysiä ja köysitikkaita laskettiin kuin juhlaoristeita, mutta osa miehistä hyppäsi kannelta. Kummankin laidan soutajat olivat kiireesti vetäneet arvokkaat aironsa sisään, jotta ne eivät katkeilisi pilkkeiksi. Hekin tulvivat ulos, ja heidän askeleensa narskui-
vat soralla ja hiekalla. Täällä ranta vietti loivasti, ja juuri siksi Kimon oli tämän paikan valinnut. Jonain toisena päivänä heidän tehtävänään olisi ollut laskea veneet vesille ja viedä niillä köydet aluksiin, jotka yhä kelluivat. Ne olisivat kiskoneet hiekalle ajettuja laivoja takaisin siihen riemun hetkeen asti, jolloin vesi otti ne jälleen omakseen. Mutta ei tällä kertaa.

Kimon oli lähettänyt nämä kolme alusta rantaan kuin keihäät. Kaikki ateenalaiset olivat opetelleet soutamaan ja vuorotelleet airoissa kuten *Argon* miehistö satoja vuosia aiemmin. Maihin noustuaan he ottivat käteen aseet ja kilvet, pitelivät niitä tiukasti ja supattivat jumalille kiitoksen. Kimon oli nähnyt soutajien voiman, jykevät hartiat ja jalat, joiden ansiosta he kävelivät kuin kisat ja kiipeilivät kuin berberiapinat. Hän oli vaatinut hopliittejaan istumaan airoissa täysiä päiviä, jotta he vahvistuivat. Vastavasti hän oli kouluttanut soutajia käyttämään keihästä ja kilpeä. Joka ikinen mies oli soutanut; joka ikinen oli taistellut.

Hopliiitit kokoontuivat hieman kauemmaksi laivoista. Heidän varusteensa maksoivat pienen omaisuuden, joten he kantoi-
vat mukanaan osaa perheensä varallisuudesta. Hyvä kilpi saattoi maksaa kolmen kuukauden palkan, summan jota oli säästetty vuoden päivät. Kilpi oli tehty heille mittatyönä ja siihen oli maalattu henkilökohtainen vaakuna. Myös säärivarukset oli teetettävä mestarilla. Ne pysyivät pohkeissa kiinni taipuisan metallin puristuksella. Harjakypärä maksoi toisen mokoman. Joillakin miehillä oli vyöllä miekka, mutta pääase oli aina pitkä keihäs, doru.

Kunkin miehen varustus oli ateenalainen aarre, johon oli merkitty perheen nimi. Varusteista pidettiin hyvää huolta, niitä

öljyttiin ja tuotiin aina taistelusta kotiin. Kaatuneilta kerättiin pronssivarusteet. Ne luovutettiin myöhemmin perheen vanhimmalle pojalle tai myytiin lesken hengenpitimiksi.

Kun Kimon hyppäsi rantasoralle, hän näki tähtien kajossa pelkkää hyvää järjestystä. Hänen miehensä seisoivat rivistöissä, tervehtivät toisiaan ja juttelivat hiljaa. He olivat valmiit marsimaan. Kimon nyökkäsi tyytyväisenä. Hopliitit osasivat liikkua taitavasti keihäiden kanssa kuten saattoi odottaa miehiltä, jotka olivat harjoitelleet pienestä pitäen. Keihään kärjessä oli rautaterä, joka oli yhtä paksu kuin varuksen metalli. Vastapainona oli raskas tyvi toisessa päässä. Taitavan miehen käsissä dorulla pystyi tuhoamaan ratsuväkeä ja lannistamaan persialaisia Kuolemattomia. Hopliittien kilpilinjasta työntyä esiin keihäiden muodostama piikkimetsä. Plataiaissa ja Marathonissa hopliitit olivat todistaneet arvonsa. Ja Eionissa myös, missä he olivat ryöstäneet persialaisten linnoituksen.

Perikles katseli Kimonia, joka seiso i heistä erillään kuin pat-sas tähtitaivaan alla; vain Kimonin himation hulmusi tuulessa. Perikles seiso i Attikoksen vierellä, miehen jolla oli ikää hyvin-kin kaksi kertaa sen mitä hänellä, mutta joka kuului hänen kanssaan samaan ateenalaiseen heimoon ja demokseen. Attikos hytisi mereltä puhaltavassa tuulessa ja hänen hampaansa kalisivat, joten hän alkoi tuhahdella. Hän oli Periklestä huomattavasti lyhyempi ja vaikutti joskus enemmän pikku apinalta kuin ihmiseltä, koska aina tuhisi nenän kautta. Attikos ei suostunut paljastamaan ikäänsä, mutta hän hallitsi ammattinsa ja kunnioitti Perikleen isää. Toisinaan Perikles aprikoi, oliko Ksanthippos määrännyt Attikoksen hänen suojelijakseen.

”On ajanhukkaa seisoskella, munathan tässä paleltuvat”, Attikos jupisi hiljaa itseksään. ”Kuuletko nuo äänet? Ne tulevat siitä kun munia putoilee soralle. Etsisin niitä ellei olisi niin pimeää. Täytyy jättää etsiminen siihen asti kun palataan. Jos löydän niitä silloinkaan. Ja entäs selkä! Hyppäsin kannelta ja nyt selkää

polttaa kuin kuumaa hiilihankoa. Eionissa kävi sama juttu. Ja kipu vain pahenee...”

Perikles pudisti päätään. Attikos mutisi itsekseen aina kun häntä jännitti. Jos hänen käski vaieta, hän olikin jonkin aikaa ääneti, mutta aloitti sitten uudestaan huomaamattaan kuin unissa puhuva lapsi.

Perikles viihtyi paremmin hiljaisuudessa. Hän tiesi olevansa valmis panemaan toimeksi. Hän marssisi muiden mukana Kimonin annettua käskyn. Hän tunsi kilpensä ja keihäänsä painon, ja se oli hyvä tunne. Hän ei kääntäisi selkäänsä taistelulle, vaikka mahaa pakotti ja rakko oli tyhjentyä saman tien. Hän päätti sietää kuvotusta ja mahanpuruja, kunnes lähdettäisiin liikkeelle, mutta ei todellakaan olisi välittänyt kuunnella Attikoksen jatkuva valitusta vaivoistaan. Attikos oli taistellut Marathonissa ja Plataiaissa ja täydentänyt arpikokoelmaansa uusilla. Hän oli valmis esittelemään niitä kaikille kiinnostuneille, jotka suostuivat pulittamaan yhden pronssisen obolin.

Periklestä puistatti, ja käsivarsien ja paljaiden jalkojen iho meni kananlihalle, ja karvat nousivat kuin hyönteisen siivet. Hän uskotteli itselleen tämän johtuvan merituulesta ja kosteudesta. Totta puhuen syynä oli pikemminkin se, että hän kantoi veljensä varuksia. Hän oli nähnyt Arifronin kaatuvan näissä samoissa varuksissa, ei kovinkaan kaukana tällaiselta rannalta saman meren tuntumassa. Perikles oli yrittänyt pitää veljen haavaa ummessa, mutta hänen sormensa olivat lipsuneet. Veri oli riistänyt häneltä veljen. Attikoksen jupistessa Perikles puristeli keihäänsä vartta. Sormet tuntuivat märiltä. Sen täytyi olla merivettä tai hikeä. Se ei voinut olla veljen verta, joka sai sormet tahmeiksi, ei voinut mitenkään olla. Hän kuitenkin vältti katsomasta kättään.

He olivat harjoitelleet tätä varten, hän muistutti itseään. Käsky oli tullut Ateenan kansankokoukselta, käsky etsiä ja tuhota kaikki persialaiset linnoitukset ja varuskunnat Egeanmeren alueella. Koko laivasto oli lähtenyt vesille kolmen aluk-

sen tai jopa kymmenien alusten ryhminä jahtaamaan viholista, varmistamaan ettei vihollinen pääsisi koskaan nauttimaan rauhasta. Persian alue päättyi ennen rannikkoa. Persialaisilla ei olisi enää jalansijaa siellä, ei saarilla eikä edes Traakian rannikolla.

Kimon oli koonnut noin kuusisataa miestä komentoonsa. Hän oli saanut strategin arvon Salamiissa. Noista miehistä yhdeksänkymmentä oli kokeneita hopliitteja ja muut olivat saaneet paremman koulutuksen kuin yksikään soutaja heitä ennen. Kuukausi sitten he olivat nousseet maihin Traakian rannikolla alueelle, joka oli ollut sata vuotta persialaisten hallussa. Kimon oli valinnut juuri sen linnoituksen, persialaisten vaikutusvallan symbolin. Siellä oli ollut muuri, jonka editse joki virtasi. Perikles muisti, miten Kimon tähysti niitä kaukaa arvioidessaan kaupunkia ympäröivää maastoa.

Käskynhaltija ei tietenkään suostunut antautumaan. Ateenalaiset olivat vastanneet tappamalla hänen lähettinsä ja sitten katkaisseet kaikki linnoitukseen johtavat tiet. Kimon oli sinä iltana selittänyt suunnitelmansa. Perikles muisti yhä, millaisella mittaillevalla katseella Kimon oli häntä tutkaillut.

”Akhilleus tiesi”, Kimon sanoi, ”seistessään Troijan edustalla. Miehen kuuluu *juosta* kuolemaa kohti eikä noin vain alistua sille. Hänen kuuluu etsiä sitä, ravistaa verta parrastaan päin kuoleman naamaa ja nauraa! Vain sillä tavoin hän voi saavuttaa kunnian, joka tekee meistä suurempia kuin purjehtijat tai talonpojat tai savenvalajat. Vain siten kykenemme ansaitsemaan todellista mainetta, *kleosta*, jossa miehet ja jumalat kohtaavat.”

Perikles nielaisi. Hän halusi Kimonin tietävän, että häneen voisi luottaa. Hän oli yhdeksäntoistavuotias. Hän tiesi jaksavansa juosta vaikka koko päivän ja sen jälkeen ryypätä tai taistella tai rakastella koko yön. Hän huomasi viimeinkin virnistelevänsä. Olisi mainiota tehdä niin – hän ei ollut edes nähnyt yhtäkään naista kuukauteen. Mutta hän todella oli vahva ja hyvässä kun-

nossa, ja hän oli suuren sankarin poika. Hän oli ateenalainen. Tähän hänet oli tehty.

Mutta hänellä oli mennä sisu kaulaan: todellisuus oli kuin todentuntuinen painajainen, jossa tuntee jopa hiekan narskuvan sandaalien alla. Hän ei ollut löytänyt *kleosta* persialaisten linnoituksesta. Hän ja muut olivat aloittaneet pitkän piirityksen ja odottaneet, että nälkä näännyttäisi persialaiset. Pitkästy- mistä ja miekkailuharjoituksia oli kestänyt viikkokausia. Kimon oli puhunut kirvesmiesten ja laivanveistäjien kanssa ja kierrellyt linnoituksen ympäristössä tiedustelemassa. Sodankäynti oli muuttunut joksikin muuksi hänen hiippiessään iltaisin tutkimaan muuria. Perikles värisi muistellessaan, miten hän oli pelännyt, että heidät havaittaisiin.

Persialaiset olivat muuranneet kivensä kehnolla laastilla. Kimonin miehet patosivat joen kolmessa päivässä ja yössä ja ohjasivat virtauksen uuteen uomaan persialaisten perustuksia vastaan. Iso osa muuria oli luhistunut jo muutamassa tunnissa kuin olisi ollut hiekasta tehty.

Perikles oli hurrannut muiden kanssa ja rynnännyt kohtamaan vihollisen. Mutta he olivat löytäneet jotain, mikä katkaisi huudot ja naurun. Eionin muurin sisään linnoittautuneet persialaiset olivat päättäneet ennemmin kuolla kuin joutua vangiksi. Sotilaskomentaja oli surmannut perheensä viime hetkillä ja viiltänyt sitten kurkkunsa auki. Perikles nielaisi muistellessaan marmorille roiskunutta verta, joka oli hänen muistissaan kirkkaamman punaista kuin olisi mitenkään voinut olla. Sen jälkeen hän ei ollut kertaakaan vetänyt vihoissaan miekkaa huotrasta.

He olivat löytäneet Eionista rikkauksia, ja nekin olivat eräänlainen voitto, kuin olisi vetänyt veitsen mukana tupesta jalokiven. Mikä tärkeintä, Persialla ei ollut enää turvapaikkaa siellä eikä se pystyisi hallitsemaan Eionin seutua. Mutta Perikleestä tuntui, ettei hän ollut päässyt näyttämään mihin pystyi. Häntä huoles-

tutti edelleen, että hänessä piili jokin heikkous, kuin halkeama kilvessä.

Kimon ja Attikos eivät vaikuttaneet hermostuneilta, ainakaan siinä määrin kuin Perikles. Hän puristi kätensä nyrkkiin ja pakottautui ajattelemaan, että valinta oli tehty. Sora painui hänen jalkojensa alla ja hän otti askeleen vaihtaakseen asentoa. Hän lähtisi muiden mukaan valmiina kuolemaan. Yksinkertaista. Hän uhraisi elämänsä *kleoksen* ja isänsä nimen tähden. Ksanthippoksen poikana hän ei saisi tuottaa perheelle häpeää.

Helpotuksen tunne täytti mielen. Hän voisi kaatua, mutta mitä kuolema loppujen lopuksi oli? Ei yhtikäs mitään. Hän oli löytänyt isänsä koiran kuolleena Salamiin rannasta. Sen silmät olivat valkoiset, hän muisti, kuun tai merisuolan haalistamat. Samoin kävi miesten. Kun jumalat ottivat omansa takaisin, jäljelle jäi pelkkää lihaa.

Perikles juoksi dyynin rinnettä ylös. Pimeässä vain ympärillä juoksevien muiden miesten huohotus ja metallin kilinä rikkoiivat hiljaisuuden. Aluksi meno oli helppoa, maassa oli irtokiviä ja lyhyttä heinää. Kukkuloita lähestyttäessä jotkut kompuroivat, kun vastaan tuli salviämättäitä tai piikkipensaita. Heihin verrattuna Perikleen jalat koskettivat maata kevyesti, kuin juurten kaltaiset mitättömät vastustajat eivät pystyisi häntä kaatamaan. Hän oli päättänyt olla tuottamatta pettymystä kenellekään. Isä oli taistellut Marathonissa ja voittanut. Maine tarttui mieheen kuin arpi. Perikles oli ehdoton: hän valitsisi kuoleman ennemmin kuin häpeän. Äiti oli nimennyt hänet 'maineikkaaksi', mutta mainetta oli monenlaista. Perikles ei suostuisi elämään häpeässä. Hän muistutti itseään tästä päätöksestä juostessaan muiden mukana pimeyden verhoamassa maassa.

Yhtäkkiä Attikos kirosi hänen takanaan, vaikka Kimon oli määrännyt täydellisen hiljaisuuden. Kukaan heistä ei oikein tiennyt mikä Skyroksella odotti. Saari oli ajan myötä tullut tunnetuksi vaarallisena ellei peräti kirottuna paikkana. Kalastajat eivät koskaan laskeneet saaren lähistölle verkkojaan, vaikka vesillä kuhisi sardelleja ja mustekaloja. Ohi purjehtivista laivoista oli huhujen mukaan nähty yksittäisiä miehiä. Kenties he olivat painemia tai sodasta karanneita. Kuultiin poltettujen kauppalaivo-

jen hylyistä. Ja skyroslaisista ryöväreistä, jotka olivat polttaneet muilla saarilla rannikkokyläiä tuhkaksi ja siepanneet kaikki naiset. Maine suojeli saarta. Useimmat purjehtijat kiersivät sen kaukaa, koska eivät halunneet ottaa sitä riskiä, että rannasta lähtisi pieniä veneitä entraamaan heidän aluksensa ja sytyttämään ne palamaan.

Varkaajat, merirosvot ja murhaajat olivat valinneet Skyroksen turvapaikakseen, mutta Kimon ei ollut tuonut miehistöjään saareen heidän takiaan. Toki hän tilaisuuden tullen tonkisi heidät esiin maanraosta. Perikles oli nähnyt Kimonin kiihkon, halun käyttää voimia, jotka hänelle oli annettu. Kimon ei milloinkaan tyytyisi hiljaiseen elämään kantaakseen vastuunsa. Hän janoi kunniaa keinoja kaihtamatta. Perikles oli ylpeä siitä, että hän oli yksi Kimonin valituista; tunne oli niin voimakas, että se miltei teki kipeää. Hän ei tuottaisi Kimonille pettymystä. Kimon tulisi vielä näkemään, että voisi luottaa häneen kuten hyvään miekkaan.

Hopliittien kolme riviä tömistivät ensimmäisen kukkulan huipulle ja sieltä toista puolta alas, ja tähtien merenpintaan luoma kimalle katosi heidän taakseen. Kaksisataa soutajaa oli lähtenyt mukaan ja muut oli jätetty suojelemaan kallisarvoisia laivoja. Trireemit paloivat liiankin hyvin, eikä Kimon jättänyt mitään sattuman varaan. Perikleen tavoin hän otti velvollisuutensa vakavasti.

Skyros oli kauttaaltaan kukkulainen. Sisäosissa oli hyvin kuivaa. Siellä täällä jänikset poukkoilivat heitä pakoon. Perikles ajatteli, että kukaan ei muuttaisi sellaiseen saareen elantoa nyhtämään, paitsi ne joilta muun maailman ovet oli suljettu. Tai ehkä ne, jotka halusivat asua Skyroksella vapaina muun maailman laeista. Hänen isänsä sanoi, että jotkut miehet ovat liian heikkoja elämään rajojen sisällä. Perikles pudisti päätään. Nuorempana hän oli uskonut Ksanthippoksen tietävän kerrassaan kaiken. Hän oli erehtynyt.

Kun hän käänteli päätään pimeässä eri suuntiin, hän ei nähnyt taloja eikä asukkaita. Siirtäessään otettaan keihästä hän